

Föreläsningar vid
Stockholms
högskola, VT 1892
: L 40:88 A /

Rydberg, Viktor,

HS L 40:88 A

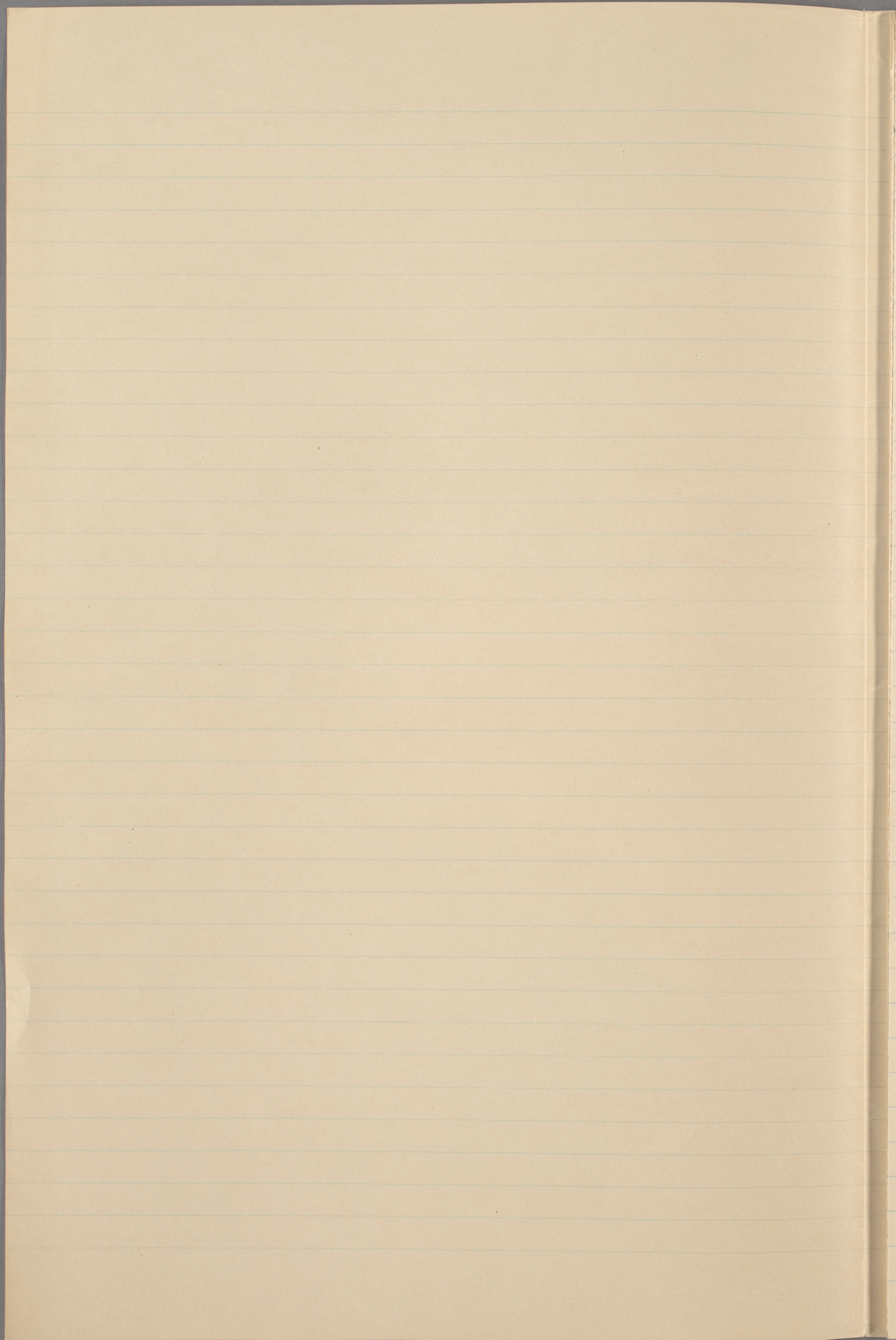
National Library
of Sweden

L 40 : 88A : 21

21.

29/4 1892

(9 bl.)

1. I den föreg. föreläsning. ^{omtröskades} ~~talades~~ de s. k. Rafaels tapeter, de i Brüssel väfda väggbonader, till hvilka den store konstnären hade gjort kartonger, som räknas till jordens härligaste konsterk. Tapeterna voro afsedda för det sextiönka kapellet i Vatikanen. Fjortonhundra-taletts ypperste italienske målare, Sandro Botticelli, Luca Signorelli, Ghirlandajo och Pietro Perugino hade med fetter smyckat ^{kapellets} dess väggar till deras öfre del, och Michel Aug. hade ^{smyckat} ~~målade~~ dess tak, med målningar af öfverväldigande storhet och majestät. Af sju Rafael skälte ^{han} hälla ~~ett~~ intåg i denna af konsten exempllofver gynnade helgedom. Det återstod för honom att pryda väggarnas nedre del, och det skilde genom dessa s. k. Rafaels tapeter, som framställa tilldragelser ur evangelierna, dels i till största delen ur Apokalyptiska.

N: 115. Den första af dessa tapeter, som visade jag förliden fredag i afbildning. Den föreställer, s. vi minnas, det underbara fiskafänget — Jesus med Petrus i Andreas, Johanner och Jakob ute i båt på ön Genesaret i en fisk och klar morgonstämning med speglade vatten ^{och} förtroende bröder. Den nionde i ordningen af samma tapeter framställes i afbildning här. Ämnet är Paulus predikan i Athen.

Att måla en predikan är en uppgift, s. kan synes omöjlig. Men Rafael har här visat dess möjlighet, åtminstone i formen af en minnesbild ^{af hvad man först lärt} och inom de gränser, s. äro utsträckt för målarkonsten. Man tycker sig höra och på samma gång ^{delar} med ~~sa~~ uppmärksamma åhörare de känslor, s. väckas af apostelns ord.

Apokalyptiska berättar, att Paulus under sin vistelse i Athen icke int ej allenast besökte synagogan, för att där för judar och till judendomen öfvergångne hellener ^{framställa} ~~tala~~ om det nya ^{af} ~~besk~~skapet, utan ^{han} ~~afven~~ på torget inlät sig i samtal därom med athenare, s. han ville höra på honom. Athenare voro, ss. A. G. med fullt fog anmärker, ett särdeles nyhetslystet folk, och när bländad ^{han} ~~dem~~, s. han vände sig till, ^{talrikhet} ~~afven~~ sjuonos filosofier af olika skolor, epikureiske och stoiske, och desse märkte, att här var frågan om något ^{hög} ~~nytt~~ religiöst ^{hög} ~~nytt~~ filosofiska meningar, s. ^{hög} ~~hög~~ i samband därmed, förde de Paulus upp på den i stadens historia ryktbare kulle, s. ~~hög~~ kallades Areopagen, emedan han var helgad ^{areos} ~~areos~~ till ära, för att den judiske främlingen där skulle närmare redogöra för det nya han hade att förtälja.

29/4.92

Paulus framträdde då ^{meddelat oss} nio på areopagen och höll ~~de~~ det tal, hvarff A. G. förmodligen endast en kort sammansättning. Paulus visste, att han hade framför sig medlemmar af en stadsbefolkning, s. var den mest förbildade i världen, och han fann fördäukull lämpligt visa, att han, ehuru jude, icke var obe-kant med den helleniska vitterheten. Han anförde en vers, s. *ateofines hos de helleniska* skalderna *Stratus i Klementes*, att människosläktet är af gudsomligt ursprung, är ett Guds frändefolk, och han hänvisade, med afsende på denna Guds väsen, till ett altar, som han under sina ~~to~~ ^{strifflag} genom staden och hade bländat många andra bevis på athenarnes religionitet fått skåda, och som bar inskriften: "Att en okänd gud." Det var nu också en okänd Gud, som Paulus var vilje förkunnas, universums Gud, den oändlige, i hvilken vi lepa, röra och kapa vår ^{enligt Pauli ord} ~~värde~~, ~~en s. vilades~~, icke är långt borta från hvar och en ibland oss, ehuru Han, som fastställt planen för människosläktets utveckling, velat förbli lika långt ifrån folken, på det att de måtte öfra sin anings- och sin tänkekraft med att söka honom, ~~och~~ om de till äfventyrs ^{kunde} skatta ^{hvar} kännas sig för i sinna honom.

Det är antagligt, att samtliga åhörarne med intresse lyssnade, till Paulus, så länge hans föredrag hade denna filosofiska hållning, s. de såväl kände ö hade aktning, för. Men nu kom han till det nya ^{en} att nämligen sökandets tid var förbi och uppenbarelsens kommen. Och med uppenbarelse hade också kommit en tid med strängare sedliga fördrin-gar; ty märkligheten har ett mål för sin tillvaro: det målet att värda sin himmelske faders lik i den mån, s. ^{en sådan} han möjliggjort denna full-komlighet, och detta mål bör uppnås snart, ty den himmelske tidens gräns är snart uppradd, och en dag skall komma, då Han i rättfär-dighet dömer världen. ^{och denna världen} genom en man, s. han därtill uti ett och som han upprätt från de dode, för att återbjuda åt alla tron på honom.

Vid ^{den} Detta är denna predikan vi tycka oss höra från apostolus läppar, ^{en sådan} Rafael här skildrat honom, ^{Paulus} ^{med} då han uppströckt armer uttalar: "Ty i honom lepa vi, röra ö kapa vår värde." Änne kunna dessa gamla ö unge athenare med tänkarhufvuden höra honom med intresse, om äre med delade meningar, ty epikurier ö ^{och akurier, vilka s. polyteister} ateister finnas äfven ibland dem. Änne har ^{Paulus} han icke uttalat de ord, hvilka för de flotta skola juda som en galenskap och som skola giva, att de fleste gå sin väg, som ^{leja} gycklande med hans ord, andra med käflig tillgilt höfligt döjande sina det emottagna intyget

29/4. 92

29/4.92.

gripet Andreas.

N: 116 Från dessa allvarliga skapelser af djupt innehåll förflyttas ^{man} vi till ^{man} den antika mytologiens glada värld och lekande bilder, om ^{man} från det vatiska palatset vandras utefter Tiberns högra strand in i traste-
veriska kvarteret till Villa Farnesina, ^{ett af Den byggd, s. man} kallat jordens skönaste sommarpalats, ^{är 1509} uppförd af arkitekten Baldas-
sare Peruzzi och smyckad med fresker af Rafael, af Sebastiano del Piombo
och af den i sin firre föreläm. mästare de Bazzi med öknamnet So-
doma. Det var en af Rafaels gynnare, den rike päfliche bankiren Agostino
Chigi, s. lät bygga palatset, ^{han} och gjorde det till skådeplats för fester, som
påminde om den romerska kejsartidens vauvettiga lyx. Vid en af dessa
fester serverades fisk, som ^{fiskkonst} det ^{konst} befrände från Konstantinopel och Spanien,
och ^{vil samma tättill} ~~skådes~~ efter slutad måltid bordens guld- och silverserviser från fö-
stran ned i Tibern, där ^{och} emellertid ett fir gästerna doldt nät uppfångade
dem. Chigis arvingar måste ^{emellertid} ~~emellertid~~ sälja palatset. Det intygas af Kardi-
nalen Alessandro Farnese, från hv. det bär namnet Villa Farnesina.

I en af loggierna, s. vetter ut å trädgården, har R. med egen hand skildat
den fresk, s. vi här se, sin världsberömda Galatea.

Den helleiska fäntanen befolkade Medelhafvet och dess riker ej
endast med ^{majestätiska och om fruktansvärda} imponanta gestalter sådana som Poseidon-Neptunus,
Stormsändaren å jordiska karen, utan också med en mängd glada, milda
och lekande, ^{närmare} som de Medelhafvets solskimrande böljor under en molnfri
djupblå himmel. Desselnt firade af dikten äro bland dem Nereiderna,
äfrån kallade doriderna, sköna blomstrande dittrar af den milde, mänsk-
vänlige och vise vattuguden Nereus, s. bor i en hirtskimrande grotta i
det egenka hafvets djup. Till dem hör den härfraga Thetis, i hvilken
njälpe Zeus förluskade sig och s. blef moder till Akilles; till dem hör
Amfitrite, s. Poseidon gjorde till sin gemål, sedan han sett henne dansa i
syderkretsens öfrer hafvets böljor; och till dem hör framför alla den sköna
Galathea, s. följd af sina systrar, simmande eller ridande på delfiner
och hippokamper, dragen öfrer hafvets ^{under} ~~spåret~~ när lätta vindkärer krusa
dens yta, och solen väjver guld in i de ~~krusade~~ ^{valrade} banden.

Denna mytologiska skapelse har allipån renässansens uppkomst
^{vurit} ~~sunnat~~ ett älsklingsmotiv för skalden med ordet och skalden med penlen.
Tre hundra år efter Rafael upptogs det af Göthe i 2da delen af hans

bakom tiftet ate här hem en annan gång.

29/4. 92.

den Rafaeliska

Faust på ett sätt, s. tydligt ådagalägger, att Goethe inspirerades därtill af
 Fresken, s. vi här se. ^{Goethe} Han låter koror af nöjedomligheter på kippor-
 kausper, sjödrakar i delfiner rör sig i slingrande vader på de vitper-
 skinnrande vägorna. Korornas medelpunkt är den sköna Galatea på Kärlek-
 gudinnans Strölande smäckvagn. ^{En} Vild stranden står Nereus, hennes fader,
 längtande efter en blick af den älskade dottern. Då nalkas hennes systrar
 i Stauna fram för den gamle, kvar och en med en gosse fram för sig på delfinen.
 De komma för att bedja Nereus om odödlighet ^{uppblom} åt dessa dödlige, med hv.
 de vilja finnas i evigt trofast kärlek. Innan de haunnit fram, bedja de till
 månen:

Ljus och skugga de oss låne,
 Gläns på ungdomsfärgning klar,
 ty i bön vi te, o måne,
 Käre makar för vår far! om till faderna:

Gossar är det, s. vi räddat
 undan bröttojens vilda slag
 och på sig i mossor bäddat
 och vänt upp till life och dag,
 gossar, s. med läppor vida,
 skola gälda oss vår milda.
 Se dem de med välbehag!

På Rafael fresk se vi Galatea ströande på en med delfiner försänd
 mansta fara öfver det blå lätta brande hafvet. Hennes lösta fuktiga lockar
 fladdra, liksom hennes purpurmantel, för vindfläktar, som det firt snö
 anoriner ^{de om sig} s. boka med att afskjuta pilar på henne. En af dem har gripit
 den främling delfinen i tygeln och låter sig släpas af honom öfver vattnet.
 En kraftig triton har tagit en af Galateas systrar i famn. En annan syster
 rider i mellangrunden på en sjöcentaur. Två andra tritoner blåsa i smäck-
 horn, medan tryet drager jublande öfver hafvet - det hela en dröm om
 en värld, hvar ungdom, ^{färgning} smäcket och kärlek lepa i sorglöst umgänge med
^{hvar om kärlij} en paradisk natur. Men icke ens härifrån är sorgen utestängd,
 & ~~Man har anmärkt, att Rafael i intet af sina verk varit på en~~
~~gång så realistisk som så idealistisk som i detta.~~ På fresken ser
 man visserligen icke hvad s. förstär. Kärleksgudarnes lek slutar med
 smärtsamt allvar. Rafael har antydt detta i Galateas smäktande drög.

29/4.92

Hon har på stranden sett en vacker yngling, Atkis, och medan tåget drager förbi, har denna syn fångat henne så, att hon vänder sig om, för att än en gång se honom. Atkis dödas redan af en rival, och Zelatea kan icke glömma honom.

Kärlekens vaknade ^{älsk} är granduoستووت i denna målning. Hon är icke, närmare några ^{tillhemman} mytologiska målningar, endast s. en förvändning för att få framställa sköna former. Och så kan en ^{något känn} som studerat den, hollensiska människokulpturens linier, se, huru få Rafael i sin form-känsla ställde sig ^{här} mot antiken. Ej blott uppfattningen, utan hvar enda kontur är hans egen. Däri skiljer han sig från till ex. fransmannen David ö hvar skola, s. i slutet af firra och början af detta århundrade, sökte återuppricka antiken genom att korrekta hämna dess former, men med det ^{för en glädjande} resultat, att hämningen blef tillgjord och teatralisk, medan den ^{bättre} antika konstens stora häulighet är ^{den, att hon} konst att ^{med} kan undvika det teatraliska, patetiska och poserade, och gifva oss sina gestalter så som om dessa icke hade en ansing om arkadere. Rafael's teckning är mindre ideal ^{är} af hollensernas. Han är midt inne i sin idealism realist och ingenskjedes mer realistisk än här, där prestidien låg så nära att ge sig helt ö hållet åt antiken.

Invid den loggia, där Rafael aubrayt sin Zelatea, gränsar en annan, hvars tak är smyckadt med de riktbara framställningarna af den från romerska kejsartiden härstammande vackra sagau om Amor och Psyke. Hvad som är fånglande i denna målning är af Rafael; men allt är icke fånglande i den, så beundrade de än äro. Rafael har uppgjort planen ö ritet kartongerna till den. Två hans lärjungar, Giulio Romano ö Francesco Penni har målat den i därtill gjort kartongernas sköna former grifre ö färgerna mindre harmoniska. I kompositionstexter, s. icke kunna kallas fina, teckna sig gestalterna och grupperna mot en giftblå himmel. Senare tidens öfvermålingar torde ha bidragit därtill. Emellertid är kompositionen öfverträffligt utmärkt och eskilda scener af ^{det mest} ~~öfvermålingar~~ intagande behag, så till ex. den, där gudarna äro församlade, för att höra sin och människornas fader falla dommen öfver Psyke. Han sitter fördjupad i sin ^{olympiska} juridik ö stöder kapudet mot handen. Psyke betraktar hm, medan hon väntar sin dom, och Amor lyfter sina händer bedjande till Jupiter. Eller den målning, s. förstiller den beakade

29/4. 92.

29/4. 92

i bortkomman, när han skulle måla scener, som innebära någonting alltför
 hårdt i upprörande. Xi död på korset kunde han ^{dock} visserligen måla;
^{han gjorde det med förhållning} men därför att han i denna lidanden och död såg endast barmhärtig-
 hetens och uppoffningsfirungens himmeliska och jordiska triumf. De
^{äro} finare ^{Rafaels} italiensarne led af att måla scener ur passionshistorien,
 och han gjorde det ^{därför} ganska sällan. Italiensaren har än i denna dag mer
 sinne för och fantasi för det himmeliska lyuset i den himmeliska kär-
 ligheten än för det gudomliga lidandet. Det är om den grekiska
 mytologien ännu läge på bottnen af ^{hans} deras lyne. Den germaniska myto-
 logien åter var uppfylld af gudars strider, gudars lidanden, ^{deras} kamp
 och undergång. Och i bottnen af det germaniska lyuset ^{germaniska mytologien} synes äro den
 ligga kvar. De kristna germanernas fantasi fäste sig starkt vid Xi li-
 danden och död. Jag har ^{finnt} varit, huru ^{och enargiskt} dramatiskt Rogier v. d. Meyden
 och Schongauer uppstod passionshistorien. Jag skall längre fram visa
 detta samman med afseende på Holbein i Düren. Vore ^{deras} skildringar
 af passionshistorien borta, så vore därmed och i den tyska konstens
 bästa skapelser försvunna. Anmärkningsvärdt är också, att denna
 synpunkt, att Rafael vid denna komposition lämnat kaptangruppen
 på ^{ett} ^{trämittlet} af ^{hans} ^{riks} Albrecht Dürens, ~~den~~ Omedelbart
 efter Düren har han tecknat Kristus sjunka till jorden och stödjande
 vänstra handen mot en sten, samt bidehållningen, d. v. d. i repet, kvar-
 med Jesus är beundrad. Det behöfver icke tilläggas, att förargifningen
 dock är Rafaels, icke Dürens. Då R. gjorde denna län, dolde han
 det icke. Han påpekade det själv och gaf genom lärjungens äran. Han
 ville skapa de skönast möjliga verk, äro om han därmed vederbörligen
 att inför ytliga domare synes i lärjungens skapnad varit d. i måstarens.
 N: 119. Till Rafaels rika verk hör också hans i Vatikanen befintliga,
^{en} mycket beundrade, men också tadla ~~rest~~ målning: Kristi förklaring
 på Tabor. Än i dag ströfar striden om hurvida Rafael ^{afskildrat} fullbordat
 denna målning eller icke. Sägna förtäljer, att han dog, under det han
 arbetade på henne, ^{han lärjare} och att Giulio Romano lagt rika hand vid henne.
 Fullt Rafaelsk ser den icke ut att vara, tvärsken till former eller färger.
 N: 119. Rafaelsk däremot i högsta potens är den allbekanta
 Sixtinska madonnen, Dresdenergalleriets perla. Äro den har man
 räknat till hans rika verk, ehuru han sannolikt fullbordade den 1515,

29/4. 92

^{fem} ~~några~~ är fire ni död. Här har han ^{sjöf} ~~sjöf~~ ^{egen} ~~egen~~ ^{penel} ~~penel~~ ^{skapat} ~~skapat~~ ^{konje} ~~konje~~
 drag, och det är ännu icke fallet med hans rika målningar, som utfördes
 under en tid, då var vi i överkopad med arbeten och ambetsplikter, att
 han näste öfverläta åt läringar att måla efter hans utkast. || Färgerna
 i den sextiende madonnen är pådragna med bred penel i vi färdigt,
 att den på lärt gjorde målningen, sedd mot ljus, tycker genomskänlig,
 alla starkare skuggor ha undvikits, och i karnationen är nästan hvita
 toner genom klara gula nellantoner förenade med finare skuggor. ||
 Den sextiende madonnen, s. utlades för ett klöster i Piacenza, för,
 för att rikt firas, uppställas o. en vision. Huru saknar de älskliga drag
 af stilla familjelysta, som utgör det nest förtrollande hos vi många andra
 af Rafaels madonnabilder. Han framträder här kvätm som en plötelig
stälände vision, här dock icke konstnären att gipa Jesusbarnet den
älskvarda och vi icke högtidliga bekväma ställning det intager i
modern fama. | Tu landskap utbredd sig under eller bakom de himniska
gestaltarna. Blott den äro vörldige påpva Sixtus och den heliga Barbara
squas där under, och de knäbjä på kyrkan vid madonnans fötter. U
visionens bakgrund, är en fram skapad änglahafraden. Och ned vid
vid lir verket ser man de all bekanta skal kallige änglagossarne,
 som med Jesus med Jesusbarnets ställning till att gipa hög tidliga beton
 ett drag af orkuld, gläd tyhet och natur lighet.

jag näste till nästa föreläsning uppskjuta den korta skildring
 jag bör gipa af Rafaels rika tequadrän.

29/4. 92.

